संस्कृतम् / SANSKRIT

द्वितीयं प्रश्नपत्रम् / Paper II

साहित्यम् / Literature

समयः : होरात्रयम् (घण्टा–त्रयम्) Time Allowed : **Three** Hours	पूर्णाङ्काः : **250** Maximum Marks : **250**

प्रश्नपत्र-सम्बन्धिताः विशेषनिर्देशाः

कृपया प्रश्नोत्तरलेखनात् पूर्वं निम्नलिखितनिर्देशाः सावधानतया पठनीयाः

खण्डद्वयेषु विभाजिताः अष्ट-प्रश्नाः ।

परीक्षार्थिभिः **पञ्चैव** प्रश्नाः समाधेयाः ।

प्रश्नसंख्या **1** तथा **5** अनिवार्यतया समाधेया । शेषप्रश्नेषु **त्रयाणां** समाधानं प्रदेयम् । तत्र प्रत्येकखण्डात् **एकमवश्यं** करणीयम् ।

सर्वत्र प्रश्नस्य तस्य भागस्य च अङ्काः तत्रैव निर्दिष्टाः ।

प्रश्नसंख्या **4, 5** तथा **6 संस्कृतभाषयैव** समाधेयाः । शेषप्रश्नानां समाधानं यथेच्छं **संस्कृतभाषया** अथवा परीक्षाप्रवेश-प्रमाण-पत्रेण स्वीकृत-भाषया करणीयम् । **संस्कृतभाषा** देवनागरी-लिप्यामेव लेखनीया ।

प्रश्नोत्तरस्य पदसीमा यदि निर्धारिता तर्हि सा सीमा पालनीया ।

यदि प्रश्नोत्तरपुस्तिकायां कोपि पृष्ठः अंशो वा रिक्तः (अलिखितः) स्यात्तर्हि तत्र स्पष्टरूपेण अनुलोम-विलोमरेखा (×) विधेया ।

प्रश्नक्रमानुसारमेव क्रमेण प्रश्नोत्तराणि प्रदेयानि । न चेत् अंशतः प्रदत्तं प्रश्नोत्तरमपि संपूर्णप्रश्नोत्तरवत् भवेत् ।

Question Paper Specific Instructions

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions :

*There are **EIGHT** questions divided in **TWO SECTIONS**.*

*Candidate has to attempt **FIVE** questions in all.*

*Questions no. **1** and **5** are compulsory and out of the remaining, any **THREE** are to be attempted choosing at least **ONE** from each section.*

The number of marks carried by a question / part is indicated against it.

*Questions no. **4, 5** and **6** must be answered in **SANSKRIT** and the remaining questions must be answered either in **SANSKRIT** or in the medium authorized in the Admission Certificate. Answers written in **SANSKRIT** must be in Devanagari script.*

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly.

SECTION A

Q1. **अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां सोदाहरणं पर्यालोचनं शतपञ्चाशत् (150) पदपरिमितं विधीयताम् ।** ***10×5=50***

(a) *रघुवंश*-महाकाव्यमवलम्ब्य 'क इह रघुकारे न रमते ?'—इति मतस्य याथार्थ्यं सयुक्तिकं सोदाहरणं च प्रतिपाद्यताम् । *10*

(b) 'नारिकेलफलसंमितं वचो भारवेः' — मतमिदं सयुक्तिकं सोदाहरणं च समीक्ष्यताम् । *10*

(c) 'कादम्बरी-रसज्ञानामाहारोऽपि न रोचते' — अस्याशयः स्पष्टीकरणीयः । *10*

(d) वर्णेकर-प्रणीते महाकाव्ये शिवराज्योदय उपपादनीयः । *10*

(e) *दशकुमारचरितं* विषयीकृत्य 'दण्डिनः पदलालित्यं' प्रमाणीक्रियताम् । *10*

Q2. **अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां सारगर्भिता समीक्षा करणीया ।** ***15+15+20=50***

(a) *ईशोपनिषदि* प्रतिपादितं ब्रह्मस्वरूपं निरूपणीयम् । *15*

(b) *श्रीमद्-भगवद्गीता*यां प्राप्तो ज्ञानकर्मसमुच्चयो निर्वर्ण्यताम् । *15*

(c) *कौटिलीयार्थशास्त्र*स्य महत्त्वं तथास्य सांप्रतिकम् उपयोगित्वं च वि व्रियताम् । *20*

Q3. **अधस्तात् प्रदत्तानां विषयाणां समीक्षा सम्यग् विधेया ।** ***15+15+20=50***

(a) 'कालिदासस्य सर्वस्वमभिज्ञानशाकुन्तलम्; तत्रापि च चतुर्थोऽङ्कः' — सर्वथा सयुक्तिकं विशद्यतामस्याशयः । *15*

(b) 'शूद्रककृतं *मृच्छकटिक*-प्रकरणं लोकचरित्राणां वास्तव-जीवनस्य च सार्थकं नाट्यरूपम्' — सम्यग् विचार्यताम् । *15*

(c) भासकृतं हर्षदेवकृतं च उदयनकथाविषयकं नाट्यकर्मद्वयं नाट्यकलाया उत्कर्षविचारेण समीक्षणीयम् । *20*

Q4. **अधस्तनानां विषयाणां संस्कृतभाषया देवनागराक्षरैश्च संक्षेपेण विवेचनं कर्तव्यम् ।** ***15+20+15=50***

(a) विप्रलम्भशृङ्गार-वर्णने *मेघदूत*स्य आदर्शरूपता यक्षस्य मनोलोकस्य च आलेख्यम् अपूर्वम् । *15*

(b) 'विष्णुशर्म-कृते *पञ्चतन्त्रे* राजनीतिः लोकप्रज्ञा च विषयीकृते ।' — विस्पष्टीक्रियताम् । *20*

(c) इतिहास-समीक्षया काव्यविचारेण च *हर्षचरित*स्य विशिष्टता प्रतिपादनीया । *15*

SECTION B

Q5. नागराक्षरैः संस्कृतभाषया च 150-पदपरिमाणेन व्याख्यायन्ताम् एते श्लोकाः । ***10×5=50***

(a) अथ वा कृतवाग्द्वारे वंशेऽस्मिन् पूर्वसूरिभिः ।
मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येवास्ति मे गतिः ।। *10*

(b) क्व सूर्यप्रभवो वंशः क्व चाल्पविषया मतिः ।
तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम् ।। *10*

(c) पीडितां दुःखसंतप्तां परिक्षीणां तपस्विनीम् ।
ग्रहेणाङ्गारकेणेव पीडितामिव रोहिणीम् ।। *10*

(d) अनन्तरत्नप्रभवस्य यस्य हिमं न सौभाग्यविलोपि जातम् ।
एको हि दोषो गुणसंनिपाते निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः ।। *10*

(e) पदं तुषारस्रुतिधौतरक्तं
यस्मिन्नदृष्ट्वापि हतद्विपानाम् ।
विदन्ति मार्गं नखरन्ध्रमुक्तै-
र्मुक्ताफलैः केसरिणां किराताः ।। *10*

Q6. अधोलिखितानां व्याख्या संस्कृतभाषया नागराक्षरैश्च विधेया । ***17+17+16=50***

(a) स किंसखा साधु न शास्ति योऽधिपं
हितान्न यः सं शृणुते स किंप्रभुः ।
सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिं
नृपेष्वमात्येषु च सर्वसंपदः ।। *17*

(b) यस्मिन् सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद् विजानतः ।
तत्र को मोहः कः शोक एकत्वमनुपश्यतः ।। *17*

(c) देहिनोऽस्मिन् यथा देहे कौमारं यौवनं जरा ।
तथा देहान्तरप्राप्ति-र्धीरस्तत्र न मुह्यति ।। *16*

Q7. अधोलिखितानामाशयः ससंदर्भं प्रतिपादनीयः । *17+17+16=50*

(a) जातं वंशे भुवनविदिते पुष्करावर्तकानां
जानामि त्वां प्रकृतिपुरुषं कामरूपं मघोनः ।
तेनार्थित्वं त्वयि विधिवशाद् दूरबन्धुर्गतोऽहं
याच्ञा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा ।। *17*

(b) क्रियासु युक्तैर्नृप चारचक्षुषो
न वञ्चनीयाः प्रभवोऽनुजीविभिः ।
अतोऽर्हसि क्षन्तुमसाधु साधु वा
हितं मनोहारि च दुर्लभः वचः ।। *17*

(c) गर्भेश्वरत्वमभिनवयौवनत्वमप्रतिमरूपत्वमानुषशक्तित्वं चेति महतीयं खल्वर्थपरंपरा । सर्वाविनयानामेकैकमप्येषामायतनम्, किमुत समवायः । यौवनारम्भे च प्रायः शास्त्रजलप्रक्षालननिर्मलापि कालुष्यमुपयाति बुद्धिः । *16*

Q8. अधोलिखितानां पद्यानां प्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं व्याख्यानं कार्यम् । *16+16+18=50*

(a) अभिजनवतो भर्तुः श्लाघ्ये स्थिता गृहिणीपदे
विभवगुरुभिः कृत्यैस्तस्य प्रतिक्षणमाकुला ।
तनयमचिरात् प्राचीवार्कं प्रसूय च पावनम्
मम विरहजां न त्वं वत्से शुचं गणयिष्यसि ।। *16*

(b) कः कं शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले
रज्जुच्छेदे के घटं धारयन्ति ।
एवं लोकस्तुल्यधर्मो वनानां
काले काले छिद्यते रुह्यते च ।। *16*

(c) यदा किंचिज्ज्ञोऽहं द्विप इव मदान्धः समभवं
तदा सर्वज्ञोऽस्मीत्यभवदवलिप्तं मम मनः ।
यदा किंचित्किंचिद् बुधजनसकाशादवगतं
तदा मूर्खोऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ।। *18*